

az összeállítás elsődleges forrásokat (kamarai iratokat, családtörténelmi forrásokat) is felhasznál, ezeket a történelmi szakma szabályai szerint értelmezi és visszakeresésre alkalmas módon hivatkozza. A művet különösen értékesé teszi, hogy 38 jelentős (részben határon túli) közgyűjtemény és közintézmény adataira, forrásbázisára támaszkodik.

A könyv jó arányban vegyíti a szervezet-történelmi és a közjegyzői hivatás személyi háttérét bemutató életrajzi elemzéseket. A biográfiai adatok összegyűjtése a szerző érdeme: ilyen mélységű, aktualizált életrajzi összeállítás csak ebben a kiadványban található. A közjegyzői életút-elemzések a releváns adatokat tartalmazzák, és kiválóan láttatják, hogy a dualizmus kori és 20. század eleji jogász-értelmség alapos felkészültséggel, szakmai éthosszal és elhivatottsággal rendelkező, valódi polgári elit volt.

A közjegyzőség tárgyi emlékeiről, a hitelesítés ügykezelési folyamatáról csak olyan szerző képes hite-

lesen írni, akinek konkrét gyakorlati ismeretei, kiérlelt szakmai tapasztalatai vannak. Az összefoglalás különös értéke, hogy Rokolya Gábor „belülről” üzen, a szakmai részletek, alig észrevehető hivatali finomságok birtokában ír. Fontosnak tart és kiválóan láttat olyan elemeket, amelyeket a hitelesítési gyakorlatban járatlan kívülálló észre sem vesz.

A mű stílusa kiérlelt, nyelvtanilag is rendkívül korrekt. A szerző jó érzékkel tartotta meg a jogi kategóriák eredeti tartalmát, mégis mai nyelven közvetíti és érthetően fűzi mondanivalóját. A könyv kiváló szaktudományi teljesítmény, és a joghallgatók részére is kiváló olvasmány. Grafikai megjelenítése, páratlan kiállítás a könyvészeti remekművek közé emeli. Fontosnak tartanám idegen nyelvű kiadását, és javaslom a szerzőnek, hogy hasonló módon dolgozza fel az állami közjegyzői időszak történetét is.

Stipta István

Monográfia a Codex Theodosianus vallás- és egyházügyi rendeleteiről

Sáry Pál:

Pogány birodalomból keresztény birodalom.
A Római Birodalom kereszténnyé válása a Codex Theodosianus tükrében

Szent István Társulat, Budapest, 2009, 159 p.
ISBN 978 963 277 130 4

Sáry Pál jogtörténelmi vonatkozású munkájában azt tűzte ki célul maga elé, hogy a 438-ban kihirdetett és a következő évben hatályba lépő *Codex Theodosianus* alapján felvázolja a 4–5. századi időszak vallási helyzetét a Római Birodalomban. Egy igen izgalmas történelmi korszak egyházi kérdéseinek bemutatására, illetve elemzésére vállalkozott a szerző, hiszen a törvénykönyv megjelenésének idején a kereszténység még csak néhány évtizede vált államvallássá (380). Ez a tény egyértelműen cezúrát képviselt a birodalom történetében és egy teljesen új korszak, a hivatalosan is keresztény római állam kezdetét jelentette. A lakosság vallásváltása természetesen nem következett be ilyen radikális gyorsasággal, az új hitnek ezért szüksége volt a hatalom támogatására, megerősítésére. A könyv nyomon követi, hogyan segítették a jogi rendelkezések a kereszténység térnyerését. Ezzel párhuzamosan a kötet bevezetőjében Sáry Pál jelzi, hogy munkájában ki kíván térni az eretneknek nyilvánított csoportokat, valamint a nem keresztény közösségeket érintő rendelkezések értelmezésére is.

A kötet szerkezetileg két alapvető egységre tagolható: a pogány eszmék felszámolását célzó, valamint a kereszténység beágyazódását elősegítő intézkedésekre. Ez utóbbi egységet további kérdéskörökre bontja fel a szerző, melyeknek alapvető feladata a keresztény értékrend megszilárdításának, a krisztianizáció folyamatának, az ortodoxia megerősítésének bemutatása. Sáry Pál ezen elképzelések alapján hat fejezetet alakított ki: így foglalkozik a pogányság felszámolásával (I.), a keresztény szellemiség és értékrend megszilárdításával (II.), a keresztény vallás védelmének a kérdésével (III.), kitér a hit tisztaságának és az egyház egységének védelmére (IV.), az egyház jogi helyzetének a rendezésére (V.), a zsidók helyzetének a szabályozására (VI.).

Az első fejezet nyomon követi a babonáságra, varázslásra és a jóslásokra vonatkozó rendelkezések változásait Constantinus császár korától II. Theodosius időkáig. Ebben a részben képet kapunk arról, hogy a pogány hagyományokat hogyan szorították fokozatosan háttérbe, milyen típusú ügyek (pl. mágia) voltak maguk után főbenjáró büntetést, hogyan zárták ki a közhivatalok gyakorlói közül a pogányság híveit, majd egy bő évtizeddel később ugyanezért már vagyonelkobzás és száműzetés volt a szankció. A római császárok igyekeztek megszüntetni azokat a helyeket, ahol lehetőség nyílt a régi kultuszok gyakorlására, vagyis tudatosan számolták fel a pogány szentélyeket. II. Constantius igen korán – még a kereszténység államvallássá tétele előtt, de már a hivatalos elfogadottságát (313) követően –, 350 körül a pogány templomokat bezáratta, ez azonban nem jelentette a pogányság sikeres felszámolását, hiszen 435-ben II. Theodosiusnak is foglalkoznia kellett a kérdéssel, az ő szankciói már a pogány szentélyek fizikai megsemmisítését célozták, helyükre keresztet állíttatott a császár, hogy az új hit

győzedelmeskedjen felettük. Mint a későbbi évszázadok tanúsították, még a 6–7. századi Nyugat-Európa is számos jelét adta a pogányság továbbélésének.

A következő fejezet azt mutatja be, hogy milyen intézkedéseken keresztül került elfogadtatásra a keresztény értékrend a Római Birodalomban. A 4. századi aszketikus szemléletnek megfelelően a szűzies életforma támogatása található meg a rendeletekben, amelyek értelmében szigorú büntetés várt a nőrablókra, védtek a gyámság alatt álló leányok tisztaságát, valamint az erkölestelen kapcsolatok ellen fogalmaztak meg szankciókat. A legfőbb védelmet a keresztény házasság és a család intézménye élvezte a *Codex Theodosianus*ban kiadott jogszabályokban.

A harmadik fejezet a keresztény vallás védelmében megfogalmazott törvényeket tekinti át. Ebben a témakörbe illieszi Sály Pál a keresztény ünnepek zavartalan-ságának, a pogány kultuszokon való részvételnek, a szí-nészmesterség folytatásának, a házassági tilalomnak, az aposztázia szankcionálásának, a keresztények zsidó és a zsidók keresztény hitre térítésének kérdését. A könyv következő része a kereszténység államvallássá nyilvánításának kérdésére, valamint az állam eretnekekkel szembeni fellépésére világít rá. A szerző rámutat arra, milyen jelentőséggel bírt a Római Birodalom szempontjából I. Theodosius császár *Cunctos populos* kezdetű rendelete, melyben a császár elrendelte, hogy mindenkinél hinnie kell a niceai hitvallás tanításában. Ezzel már nem választható vallás lett a kereszténység, hanem a római polgárok egyenesen beleszülettek ebbe a hitbe. A fejezet segítségével áttekintést kapunk arról, hogy milyen eretnek tanok léteztek a 4–5. század folyamán, valamint ezek szankcionálási tételeiről. Voltak olyan szankciók, amelyeket visszaható hatállyal érvényesítettek az eretnekekkel szemben, például a manicheusok és az eunomiánusok esetében I. Theodosius császár 381 májusában visszaható hatállyal ren-

delte el a végrendekezés lehetőségétől és a végrendeleti öröklési képességüktől való megfosztásukat.

A könyv ötödik fejezete az egyház jogi helyzetének rendezését tekinti át. Először a klerikusok helyzetére tér ki, vázolja kedvezményeiket, majd az egyház közterhek alóli mentesítéséről kapunk képet. A fejezet további témaköreit alkotja az egyház öröklési képességének szabályozása, ingatlanszerzése, a püspökök hatósági jogkörrel való felruházása, az egyház perjogi kiváltságainak kérdése, valamint az állami igazságszolgáltatás rendjének védelme az egyház beavatkozásával szemben. A következő fejezet felvázolja a zsidók helyzetét a birodalomban, mivel a kereszténység államvallássá válása után is szabadon gyakorolható maradt a zsidó vallás. A szerző kitér a zsidó bíróságok hatáskörére, a zsidó vezetők kiváltságaira, és képet kapunk arról, hogy a kereszténység megerősítése céljából hogyan korlátozták őket a keresztényekkel történő érintkezésben, valamint a hivatalviselésben. A könyv utolsó fejezete röviden összegzi az előzőekben megállapítottakat. A kötethez a kor császárainak kronológiai táblázata, forrásmutató és bibliográfia tartozik.

Sály Pál munkája rendkívül érdekes, jól dokumentált történeti pillanatot tesz vizsgálat tárgyává, mely kor-szak, cezúra jellege miatt, a kutatás előterében áll. A téma külföldi szakirodalmát jól ismeri a szerző. Sály Pál a vonatkozó törvények jellemzésén keresztül ír le egy-egy problémakört, sajnálatos módon igen röviden. Valószínűleg terjedelmi okok miatt nem volt lehetséges arra, hogy részletekbe menően kifejtsen a felvetett kérdéseket, pedig a mélyebb elemzés még izgalmasabbá tette volna a munkát. Úgy vélem, ezzel együtt hiánypótló kötetet jelentett meg Sály Pál, hiszen a témakör magyar nyelvű szakirodalmi igencsak hiányos.

Horváth Emőke

A civil szektor mindig is érdekes téma a kutatók számára: sokszínűségénél és változottságánál fogva folyamatosan egy szinte átláthatatlan, kimeríthetetlen tárháznak tűnik a témával nap mint nap nem foglalkozók szemszögéből. Domaniczky Endre már megjelenésére is tetszetős kötete e látzólagos átláthatatlanságba visz rendszert azzal, hogy megpróbálja feltárni a magyar közigazgatás és a civil szektor között fennálló kapcsot.

A magyar civilek és az önkormányzatok

Domaniczky Endre:

A jogállam és a civil szektor Magyarországon, különös tekintettel a helyi önkormányzatokra

Publikon Kiadó, Pécs, 2009, 289 p.

ISBN 978-963-88332-1-1

latrendszeret. A szerző hosszú évek óta a téma kutatója, foglalkoztatja a szektor távoli és közelmúltja éppen úgy, mint jelenkori napi változásai, jellemzői. Mindebben jelentősen segíti őt munkája, hiszen a Budapest XVIII. kerületi önkormányzat főtanácsadója és a Nemzeti Civil Alapprogram Tanácsának tagja. Tudományos pályafutását számos, a témával foglal-